

TÜRK HALK ŞİİRİ ÖRNEKLERİNİN FONETİK-SEMANTİK İLİŞKİSİ VE TÜRKÇE EĞİTİMİNDE HALK ŞİİRİNDEN YARARLANMA

*Nilgün AÇIK ÖNKAŞ**

ÖZET

Kaynağını halkın yarattığı kültür ve geleneklerden alan halk şiiri, İslamiyet öncesi sözlü edebiyatın devamıdır. Yüzyıllar boyu kuşaktan kuşağa, halkın dilinde yer alıp, halkın duyguları ile beslenen halk şiiri örnekleri, edebî yönden son derece önemli örneklerdir.

Bu sade ve duygu yüklü şiirlerin, fonetik ve semantik yönlerinin birbirleriyle ilişkisi, ses özelliklerinin anlamın oluşmasına ve duyguya etkisi vardır. Lirik yönü güçlü olan halk şiiri örneklerinin İlköğretim Türkçe ders kitaplarında bulunması, öğrencilerin dil becerilerini geliştirilebilir. Bu çalışmada, halk şiiri örnekleri, eğitimde yeniden yapılandırma yaklaşımına uygun olarak fonetik-semantik ilişkili şiir inceleme yöntemi ve betimsel yöntemle incelenmiştir. Şiirlerdeki, sözcükler fonetik-semantik ilişkili olarak incelenmiştir. Fonetik bakımından incelemede kelime puanlama tablosuna göre sözcüklerde bulunan seslerin özelliği ve aldıkları puanlar incelenmiştir. Semantik açıdan incelemede sözcüklerin aldığı puanların anlamla ilişkisi yorumlanmaya çalışılmıştır. İncelenen halk şiiri örneklerinin duygu yönünden güçlü şiirler olduğu, bu yönüyle İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer almalarının faydalı olacağı düşünülmüştür.

Sonuç olarak; ilköğretim Türkçe ders kitaplarında halk şiiri örneklerinin bulunmaması bir eksikliklerdir. Bu sebeple Türkçe eğitiminde, halk şiirinden yararlanılamamaktadır. Türkçe eğitiminde halk şiiri örnekleri, sadelik ve duygu yönünden öğrencilerin dil becerilerini geliştirebilecek örneklerdir. Bu sebeple, Türkçe ders kitaplarında bu örnekler yer verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, halk şiiri, fonetik, semantik, lirik, Türkçe ders kitapları.

THE PLACE OF TURKISH FOLK POETRY AND PHONETICS- SEMANTICS RELATIONSHIP AND DRAWING ON THE POWER OF FOLK POETRY IN TEACHING OF TURKISH LANGUAGE

ABSTRACT

Folk poetry whose source is the culture and traditions created by its people is the continuation of oral literature of pre-Islamic era. Throughout the centuries, samples of folk poetry have been orally transferred from generation to generation by people and they have become highly important samples of literature.

The phonetics-semantics relationships and sound relations in these simple and emotion-filled samples of poetry have important influence in the expression of meanings and emotions. The folk poems having strong lyricism, if included in elementary school Turkish language course books, may

* Yrd. Doç. Dr., Muğla Ü. Eğt. Fak. Türkçe Eğt. Böl. El-mek: anilgun@mu.edu.tr

contribute to the development of linguistic skills of students. In the present study, the samples of folk poetry were investigated in line with the constructivist approach in education in terms of their phonetics-semantics relations by means of descriptive method. The words in the samples were investigated in terms of their phonetics-semantics relationships. While phonetically investigating, the characteristics of the sounds in the words and the scores they obtained were examined according to word scoring table. In semantic analysis, the relationships of the scores obtained by words with the meaning were interpreted. It was concluded that the samples of folk poetry examined in the present study are emotionally rich and their inclusion in elementary school Turkish Language course books will benefit students.

As a conclusion, lack of the samples of folk poetry in Turkish Language course book is a deficiency that should be addressed. Hence, such samples should be included in Turkish Language course books to help students to improve their language skills.

Key Words: Turkish language teaching, folk poetry, lyricism, phonetics, semantics, Turkish language course books.

Giriş

Halk şiiri; İslâmiyetten önce başlayıp günümüze kadar devam eden; dilin anlam, ses ve ritim öğelerini belli bir düzen içinde kullanarak halkın duygu, düşünce deneyimini, yoğun ve özgün bir biçimde ifade etme sanatıdır. Halk şiirinde ritim, hece ölçüsüyle ve kafiyeyle sağlandığı gibi, ses birliklerinin ahengiyle de sağlanmıştır. Ayrıca halk şiiri ürünleri olan koşma, ilahi, mani ve semaide ses ve ritim, her nazım şeklinin kendine has ezgisini oluşturmuştur. Halk şiirinde ezgi ve ahenk iç içedir. Şiirler, belli bir **ezgiyle** söylenir. Anlatım, **içten, canlı** ve **yalındır**. Söyleyiş güzelliği yaratmak için kalıplaşmış benzetmelere başvurulmuştur. **İnci diş, kalem kaş, elma yanak, ok kirpik, suna turna, ela göz yeşil başlı ördek** gibi... Şiirlerde, **aşk, ayrılık, sevgiliye özlem, doğa güzelliği, ölüm, toplumsal olaylar, kahramanlık, din ve tasavvuf** gibi temalar işlenmiştir. Kullanılan dil halkın kullandığı dildir. Halk deyimlerine ve güzel halk söyleyişlerine yer verilir. Halkın bağrından kopup gelmiş, bu çoğunluğu lirik şiirlerin, eğitimde çocukların öğrenmelerini kolaylaştırdığı fark edilmiştir (Yılar, 2005: 63-64; Elçin, 1986). Bu farkındalık sonrasında batıda ve ülkemizde yapılan fonetik-semantik ilişkili çalışmalar (Flakowski, 1993; Coşkun, 2008; Açık Önkas, 2010; Çer, 2010) gözetilerek, halk şiiri örneklerinin bu yönde incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür. İlköğretimde okutulan ders kitapları tarandığında hiç halk şiiri örneği bulunmadığı tespit edilmiştir (Altan Abdulkadir vd., 2008; Altıntaş Güldane ve Bursalıoğlu Yeliz, 2006; Erol Abdullah vd., 2007; Kapulu Ahmet vd., 2007; Kurt Mustafa vd., 2007, 2008, 2009; Yangın Banu vd., 2007).

Halk Şiiri Örneklerinin Fonetik-Semantik İlişkisi

Sesler anlamın oluşmasını sağlayan en küçük birimlerdir. İnsanlar, iletişim kurabilmek için duygu ve düşüncelerini cümleye dönüştürecek seslere muhtaçtırlar. Kullandığımız seslerin her birisinin kendisine has özellikleri mevcuttur. Sesler, kendilerine has nitelikleriyle anlamlı ses birimleri oluşturmakla görevli en küçük birimlerdir (Coşkun, 2008: 27). Fonetik, seslerin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/2 Spring 2011

özelliklerini incelerken; semantik, ifade eden ve ifade edilen arasındaki ilişkiyi inceler. Ülkemizde, fonetik-semantik alanında yapılan araştırmalar yok denecek kadar azdır. Yapılan araştırmalar, daha çok semantik alanda yoğunlaşmış olup, anlamın oluşmasında sesin önemi göz ardı edilmiştir.

Coşkun, kelimelerin yansıttıkları anlamla, bu kelimeleri oluşturan seslerin örtüştüğünü söyler ve anne, baba; dede, nine kelimelerini kelime puanlama tablosuna göre aldıkları puanlar bakımından değerlendirir. Değerlendirmesinde, anne ve ninenin 100'er puan aldığını, baba ve dedenin 80'er puan aldığını belirtir. Yaratılış gereği, annenin, ninenin, baba ve dededen daha şefkatli, duygulu olması doğrultusunda puanların anlamlı olduğunu ifade eder (2008: 260).

Duygu, düşünce ve hayallerin en etkili ifade edilmiş şekli şiirlerde karşımıza çıkar. Şiirler, hayatın yansımaları olup, farklı duyguların etkili ve akıcı işlenişidir. Halk şiirinde âşkın tabiatı ve aşkı algılaması ve yansıtması türlü türdür. Örneğin; onun gözünde sular başka şekilde çağlar, bulutlar, mor püsküllüdür ve tan kızarıklığından, gün batımı garipliğine, gecedен gündüze sevi yağdırır (Karadağ: 1994, 101). Bu hayatı algılayış tarzının farklılığının ürünü olan halk şiirleri ile öğrencilerin karşılaştırılması, onların tabiatı algılayış tarzlarını geliştirecek, hayal dünyalarının gelişmesine katkıda bulunacaktır. Coşkulu, duygulu, güçlü anlatım diye tanımlanan lirizm, halk şairlerinin hemen hepsinde görülen ortak özelliktir (Aksan, 1999: 80).

Şiiri ifade eden, içindeki kelime ve kelime birlikteliklerinin duygu ve düşünce anlamlarıyla, bu birlikteliklerin sesleri ve ezgisidir.

Bu bakımdan dil ve edebiyatın her alanında fonetik semantik ilişkili bir yaklaşım sergilenmelidir diyen Coşkun (2008: 269)'un bahsettiği, fonetik-semantik ilişkiye dikkat çekilmesi, şiirlerdeki kelime seçimlerindeki isabetli tercihi göstereceği gibi, bu doğrultuda şiirlerin etkisi ve akıcılığı dolayısıyla lirizmini de gösterecektir. Bu etkililik ve akıcılıkta ses özellikleri önem taşır. Şiirlerde geçen kelimeler, içlerinde bulunan seslere göre belirli puanlar alırlar. Aşağıda sesleri fonetik açıdan incelememize yarayan tablo (Coşkun, 2008: 260) verilmiştir.

Kelime Değerlendirme Tablosu

Ünsüzler		Kelimedeki Ses Sayısı									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		PUANLAR									
Akıcı	lmnry	100	50	33.3	25	20	16.7	14.3	12.5	11.1	10
Tonlu sızıcı	jev	70	35	23.3	17.5	14	11.7	10	8.8	7.8	7
Tonlu patlayıcı	bcdg	60	30	20	15	12	10	8.6	7.5	6.7	6

Turkish Studies

Tonsuz sızıcı	fhss	15	7.5	5	3.8	3	2.5	2.1	1.9	1.7	1.5
Tonsuz patlayıcı	çkpt	10	5	3.3	2.5	2	1.7	1.4	1.3	1.1	1

Ünlülerin hepsi zaten akıcıdır. Bu yüzden şiir incelemelerinde ünsüzlerin değerlendirilmeye alınması önemlidir (Coşkun, 2008: 264). Bu sebeple bu çalışmada, ünsüzler incelemeye alınmıştır. Erzurumlu Emrah'ın şiirinin fonetik açıdan inceleme aşamaları şöyledir: Sözcüklerdeki ünsüzler tespit edilir, tespit edilen ünsüzlerin özellikleri belirlenir. Sözcükte bulunan ünsüz sayısına ve ünsüzün özelliğine göre, her sese kelime puanlama tablosuna göre puan verilir. Böylece sözcükteki ünsüzlerin puan ortalaması bulunarak sözcüğün puanı belirlenir ve daha sonra dizelerdeki sözcüklerin puan ortalamaları alınarak puan hesaplanır. Dize puanlarının ortalamaları alınarak dörtlüklerin puanları bulunur, sonra dörtlüklerin ortalaması alınarak şiirin genel ortalama puanı bulunur.

Bulgular ve Yorum

Dedim dilber didelerin ıslanmış

Dedi çok ağladım sel yarasıdır

Dedim dilber yanakların dişlenmiş

Dedi zülûf değdi tel yarasıdır

D	d	m	d	l	b	r	d	d	l	r	n	s	l	n	m	ş		
20	20	33.3	15	25	15	25	12	12	20	20	20	3	20	20	20	3		
73.3			80				84					66				303.3/4=75.82		
D	d	ç	k	ğ	l	d	m	s	l	y	r	s	d	r				
30	30	5	5	25	25	15	25	7.5	50	20	20	3	12	20				
60	10		90				57.5			75						292.5/5=58.5		
D	d	m	d	l	b	r	y	n	k	l	r	n	d	ş	l	n	m	ş
20	20	33.3	15	25	15	25	16.7	16.7	1.7	16.7	16.7	16.7	10	2.5	16.7	16.7	16.7	2.5
73.3			80				85.2						65.1					303.6/4=75.9
D	d	z	l	f	m	d	ğ	d	t	l	y	r	s	d	r			
30	30	17.5	25	3.8	25	20	33.3	20	5	50	20	20	3	12	20			
60		71.3				73.3		55			75							334.6/5=66.92
1.Dörtlüğün Ortalama Puanı: 277.14/4=69.28																		

Turkish Studies

Sözcüklerin aldığı puanlara bakıldığında sevgili yerine kullanılan “dilber” kelimesinin 80 puan aldığı, sevgiliye ait uzuvlar olan “didelerin” ve “yanakların” kelimelerinin 84 ve 85.2 puan aldıkları görülmektedir. “Dedim” kelimesinin de “dedi” kelimesinden daha fazla puan aldığı görülmektedir. Sevgilinin halini belirtmesi bakımından, üzerinde taşıdığı vurgu ile “dedim” sözcüğünün “dedi” sözcüğünden daha fazla puan alması doğaldır. “İslanmak” ve “dişlenmek” kelimelerinin aldığı puanlar 66 ve 65.1’dir. Kelimeler burada “dedim” diye sevgiliye hâlini soran âşığın gözüyle bakıldığında olumlu anlam taşımamaktadırlar. Şiirin dünyasına baktığımızda merakla sevgilinin hâlinde haberdar olmak isteyen bir âşık modeli ile karşılaşırız. Halk edebiyatı geleneğindeki dedim-dedi şiir geleneğinin bir yansıması olan bu şiirde, sevgili çok ağladığını, akan gözyaşlarının sel gibi yara açtığını ve zülfünün yanaklarına değmesi sonucu da yanaklarının dişlendiğini bunun tel yarasına benzediğini belirtmiştir. Sözcüklerin aldığı puanlara baktığımızda “yara” kelimesinin 75 puan aldığını görüyoruz. Ağladım sözcüğü de 90 puan almıştır. Ağlamanın insanı olgunlaştırdığı, rahatlattığı cephesinden bakılırsa puanların 100’e yaklaşması, şiirin lirizmi yönünden oldukça sağlıklıdır. Mersiyeler ve ağıtlar da lirik şiirlerdir. Ağlamak ve yara kelimelerinin puanlarının fazla olması doğal bir durumdur bu çerçevede. Fakat “tel” ve “sel” kelimeleri dörtlükte en az puan alan sözcükleridir. Bunun sebebi selin önünde ne varsa alıp götürmesinin olumsuzluğu ve telin de yaralamaya yol açmasıdır.

Dedim dilber lebin şeker bal olmuş
 Dedi bugün bana başka hal olmuş
 Dedim dilber ak gerdanın al olmuş
 Dedi çiçek soktum gül yarasıdır

D	d	m	d	l	b	r	l	b	n	ş	k	r	b	l	l	m	ş		
20	20	33.3	15	25	15	25	33.3	20	33.3	5	3.3	33.3	30	50	33.3	33.3	5		
73.3			80				86.6			41.6		80			71.6		433.1/6=72.18		
D	d		b	g	n		b	n		b	ş	k		h	l	l	m	ş	
30	30		20	20	33.3		30	50		20	5	3.3		7.5	50		33.3	33.3	5
60			73.3				80			28.3		57.5					71.6		370.7/6=61.78
D	d	m	d	l	b	r	k	g	r	d	n	n	l	l	m	ş			
20	20	33.3	15	25	15	25	10	12	20	12	20	20	100	33.3	33.3	5			
73.3			80				10			84			100		71.6		418.9/6=69.81		
D	d		ç	ç	k		s	k	t	m		g	l	y	r	s	d	r	
30	30		3.3	3.3	3.3		3.8	2.5	2.5	25		30	50		20	20	3	12	20

Turkish Studies

60	9.9	33.8	80	75	258.7/5=51.74
----	-----	------	----	----	---------------

2.Dörtlüğün Ortalama Puanı: 255.51/4=63.87

Burada “dedim” diye sözüne başlayan âşığın sevgiliye ait uzuvlarını dile getirdiği 86.6 puanlık “lebin”, 41.6 puanlık “şeker” ve 80 puanlık “bal olmuş” deyişi, olumlu duygular çerçevesinde duyguların dile getirilişidir. Balın şekerden daha fazla puan alması, daha kıymetli ve sağlıklı oluşundandır. Olmak eylemi de olumluluk ifade eder. Yine “dedim dilber ak gerdanın al olmuş” söyleyişinin puanlarına baktığımızda paralel bir durumla karşılaşırız. Sevgilinin sinesi kırmızı olmuştur. Kırmızı rengi belirten “al” sözcüğünün aldığı puan 100’dür. Sevgiliye ait uzuv olan “gerdan”ın aldığı puan 84’dür. Bu puanlar, sevgilinin âşığın gönlündeki değerini belirtmektedir. Örneğin; “ak” sözcüğü 10 puan alırken, “al” sözcüğü 100 puan almıştır. Sevgilinin ak gerdanının al hale gelmesi âşığı etkileyen bir oluşturm, bu sebeple alınan puan değerleri sağlıklıdır. “Dedi” mısrasında, en az puanı 28.3 puanla başka kelimesinin aldığını görüyoruz. Her günkü halden başka bir hâlin olması tabii ki tedirginlik yaratabilir bu sebeple hayret uyandıran bir hâli bildiren bu kelimenin aldığı puan şiirin kavramlaştırılması boyutundan bakıldığında sağlıklıdır. Bugün sözcüğü ile zamanın vurgulanması sözcüğün aldığı puanı anlamlı kılmaktadır. Yine dedi kısmında “çiçek” kelimesinin 9.9 puan alması fakat “gül”ün 80 puan alması ilginçtir. Fakat çiçek genel bir addır. Bir özellik taşıyansa güldür ve gül âşığın gözünde sevgiliyi sembolize eder, bu sebeple gül sözcüğünün 80 puan alması anlamlıdır.

Dedim dilber Emrah aklını aldın

Dedi bu cihanda beni mi buldun

Dedim dilber niçin sarardın soldun

Dedi çektiğim dil yarasıdır

D	d	m	d	l	b	r	m	r	h	k	l	n	l	d	n			
20	20	33.3	15	25	15	25	33.3	33.3	5	3.3	33.3	33.3	33.3	20	33.3			
73.3			80				71.6			69.9			86.6	381.4/5=76.28				
D	d	b	c	h	n	d	b	n	m	b	l	d	n					
30	30	60	15	3.8	25	15	30	50	100	15	25	15	25					
60	60		58.8				80	100			80			438.8/6=73.13				
D	d	m	d	l	b	r	n	ç	n	s	r	r	d	n	s	l	d	n

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/2 Spring 2011

20	20	33.3	15	25	15	25	33.3	3.3	33.3	3	20	20	12	20	3.8	25	15	25
73.3		80			69.9			75			68.8			367/5=73.4				
D	d	ç	k	t	c	ğ	m	d	l	y	r	s	d	r				
30	30	1.7	1.7	1.7	10	16.7	16.7	30	50	20	20	3	12	20				
60		48.5			80			75			263.5/4=65.88							
3.Dörtlüğün Ortalama Puanı: 288.69/4=72.17																		

Bu dörtlükte “dedim” kısmında şâir, mahlasından kendisini soyutlayarak, başkası gibi kendi hâlini bildirmekte ve aklının gittiğini söylemektedir. Fakat şâir bu durumdan hoşnut olduğu için sözcüklerin puanları yüksektir. Daha sonra yine “dedim” kısmında sevgilinin niçin sararıp solduğunu sormaktadır. “Sararmak solmak” olumlu anlam içermez fakat burada âşık duygularının karşılıklı olmasını ister ve kendisi ile sevgilinin aynı hâlli olmasından âdeta hoşnuttur, bu çerçeveden bakıldığında sözcüklerin aldığı puanlar mantıklıdır. “Dedi” kısımlarında ise, sevgilinin “bu cihanda beni mi buldun?” ifadesinde beni mi sorusundaki, mi soru ekiyle yaptığı vurgu ve mi soru ekinin aldığı puan sorudaki merak duygusunu ve memnuniyeti göstermektedir. “Çektiğim” kelimesinin 50’nin altında puan alması çekmenin, bir şeyi taşımanın hayattaki zorluğunu ifade etmektedir. Çektiğinin “gönül yarası” olduğunu söyleyen sevgilinin bu yaraların ciddi yaralar olmasını belirtmesi fakat bu yaraların aşk yarası olması sebebiyle âşığın hoşnut durumda bulunması, yara sözcüğünün aldığı 75 puanı açıklamaktadır.

Erzurumlu Emrah Şiiri	Akıcı Ünsüz	Tonlu Sızıcı	Tonlu Patlayıcı	Tonsuz Sızıcı	Tonsuz Patlayıcı	Dörtlük Ortalama sı
1. dörtlük	%50	%1.5	% 30.30	%12.12	% 6.06	69.28
2. dörtlük	%42.42	% 0	% 33.33	%12.12	%12.12	63.87
3. dörtlük	%46.15	% 0	% 36.92	% 9.2	% 7.6	72.17
Şiirin Genel Ortalama Puanı: 205.32 / 3= 68.44						

Görüldüğü gibi, birinci dörtlüğün ortalama puanı % 69.28, ikinci dörtlüğün ortalama puanı % 63.87, üçüncü dörtlüğün ortalama puanı % 72.17 olup, genel ortalama % 68.44’tür. Genel ortalamanın 100’e doğru yaklaşması, fonetik-semantik incelemelerinde, lirizmin göstergesi olması bakımından son derece önemlidir (Coşkun, 2008: 267). Tabloya bakıldığında ünsüzlerin çeşitlerine göre dağılımının paralel olduğu göze çarpmaktadır. Akıcı seslerin

Turkish Studies

oranı, birinci dördlükte % 50, ikinci dördlükte % 42.42, üçüncü dördlükte % 46.15'dir. Bu oranlar bize, şiirde akıcı seslerle oluşan lirizmi göstermektedir. Tonlu sızıcı oranı, oldukça düşüktür. Tonlu sızıcı sesler j, v ve z'dir. Zaten j sesi çok az kelimedede bulunur. Sadece birinci dördlükteki zülûf kelimesindeki z sesi, tonlu sızıcı sestir. Akıcı seslerden sonra en fazla ortalamaya sahip olan ünsüz çeşidi tonlu patlayıcılarıdır. Birinci dördlükteki tonlu patlayıcı oranı % 30.30, ikinci dördlükteki tonlu patlayıcı oranı % 33.33, üçüncü dördlükteki tonlu patlayıcı oranı % 36.92'dir. Patlayıcı seslerin tonlu patlayıcı özellikte olması, şiirin olumlu duygularını yansıtmakta, şiirin lirizmini artırmaktadır. Tonsuz sesler, aperiodyk seslerdir, bu sebeple tonsuz oranının düşük olması şiirin lirizmi açısından sağlıklıdır. Tonsuz sızıcı seslere baktığımızda birinci ve ikinci dördlükte % 12.12, üçüncü dördlükte % 9.2 oranında olduğu görülmektedir. Tonsuz patlayıcı seslerin oranı ise, birinci dördlükte % 6.06, ikinci dördlükte % 12.12, üçüncü dördlükte % 7.6'dır. Tonsuz oranının diğer akıcı ve tonlu seslere oranla daha düşük değerlerde olması, şâirin dil bilinci içerisinde, tonlu sesleri fazla kullandığını, bunun da şiirin lirizmine katkı sağladığını söyleyebiliriz.

Coşkun (2008: 265), Âşık Veysel'in Mektup isimli halk şiir örneğini incelemiş, kelime değerlendirme tablosuna göre, şiirin ortalama puanını 80.31 olarak tespit etmiştir. Aşağıya Karacaoğlan'ın "Ala Gözlerini Sevdiğim Dilber" ve Aşık Ömer'in "Ela Gözlerine Kurban Olduğum" şiirlerinin (Açık Önkaş, 2010: 4957), ünsüz oranları ve genel ortalaması verilmiştir. Ünsüz oranlarında akıcıların fazla olması ve şiirlerin genel ortalamasının 100'e yaklaşması, halk şiiri örneklerinin lirik özellikli olduğunun göstergesidir (Coşkun, 2008: 267). İncelenen halk şiiri örneklerinin hepsinin, genel ortalamasının 70 puanın üzerinde olması, Coşkun'un ifade ettiği lirik özellikli şiir tanımı ile örtüşmektedir.

Karacaoğlan Şiiri	Akıcı	Tonlu Sızıcı	Tonlu Patlayıcı	Tonsuz Sızıcı	Tonsuz Patlayıcı	Dördlük Puanı
1. dördlük	% 46.15	% 7.69	% 21.53	% 6.15	% 16.92	70.46
2. dördlük	% 50	% 6.06	% 24.24	% 9.09	% 9.09	69.37
3. dördlük	% 53.96	% 7.93	% 19.04	% 6.34	% 11.11	73.37
4. dördlük	% 56.25	% 4.68	% 18.75	% 9.37	% 10.93	72.55
Şiirin Genel Ortalama Puanı: 71.43						

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/2 Spring 2011

Âşık Ömer Şiiri	Akıcı	Tonlu Sızıcı	Tonlu Patlayıcı	Tonsuz Sızıcı	Tonsuz Patlayıcı	Dörtlük Puanı
1.dörtlük	%57.37	%3.27	%24.59	%4.91	%9.83	76.92
2.dörtlük	%58.18	%1.81	%10.90	%10.90	%18.18	70.07
3.dörtlük	%64.40	%1.69	%20.33	%3.38	%11.86	75.47
4.dörtlük	%45.90	%3.27	%24.59	%9.83	%8.19	66.77
Şiirin Genel Ortalama Puanı: 72.30						

Ayrıca Türkmen'in (2010: Ekler) çalışmasında, fonetik bakımdan Aşık Veysel Şatıroğlu, Yunus Emre, Karacaoğlan ve Pir Sultan Abdal'ın halk şiiri örnekleri, kelime puanlama tablosuna göre puanlanmıştır. Şiirlerin genel ortalamalarına bakıldığında, Aşık Veysel'in "Sen Bir Çiçek Olsan" şiirinin 72,09, Yunus Emre'nin "Gel Gör Beni Aşk Neyledi" şiirinin 74,66, "Aşkın Aldı Benden Beni" şiirinin 68,72, "Haber Eylen Aşıklara" şiirinin 74,32, "Aşk Ver Bana" şiirinin 74,07, Karacaoğlan'ın "Var Git Ölüm" şiirinin 69,95, "Evvvel Allah Ahir Allah" şiirinin 66,71, Pir Sultan Abdal'ın "Hak Bizi Yoktan Var Etti" şiirinin 68,22 puan aldıkları görülmektedir. Bu çalışmaların hepsinde halk şiiri örneklerinin 70'e yakın veya 70'in üzerinde puanlar aldığı görülmektedir.

Sonuç

İncelenen şiirlerin mısralarındaki akıcı ünsüz oranının fazla olması şiirlerin lirizmini artıran başlıca unsurdur. Şiirlerde akıcı ünsüzlerin ve tonlu patlayıcı ünsüzlerin oran olarak fazla olması, tonsuz sızıcı ve tonsuz patlayıcı ünsüzlerin oran olarak az olması önemli bir göstergedir. Şairlerin periyodik ünsüzleri fazla kullanıp, aperiodyk ünsüzleri az kullanması şiirlerin lirizmi ile doğrudan ilintilidir.

Şiirlerin kelimelerinin yansıttıkları anlama, bu kelimeleri oluşturan ses değerlerinin örtüştüğü görülmüştür. Olumlu duygular çerçevesinde, şiirin duygu dünyasında olumlu anlam taşıyarak kavramlaştırılan kelimeler, olumsuz kavramlaşanlara göre daha fazla puan almıştır. Âşığın gözüyle sevgilinin uzuvlarının söz konusu edildiği mısralarda, sevgilinin uzuvlarının aldığı puanlar oldukça fazladır. Bu paralelde "dedim" mısralarının "dedi" mısralarından fazla puan aldığı görülmüştür. Yani şiirlerde akıcı ve tonlu seslerin, tonsuz seslerden fazla olması, olumlu duygu ile melodik ses arasındaki bağlantıyı göstermesi açısından önemlidir.

Türkçe eğitiminde okuma ve anlama öğretiminin sağlıklı olması için, fonetik-semantik ilişkisinin sağlıklı kurulması gerekir. Şiirin duygusu sağlıklı bir şekilde yansıtılırsa, sesli okuma etkili olacaktır. Bu doğrultuda halk şiiri örnekleri sade, yalın ve içten söyleyişe sahip lirik özellikli şiirler olmaları bakımından son derece önemlidir.

Turkish Studies

Öneriler

Türkçe dersinin temel amacı, ana dilini doğru ve kurallarına uygun kullanabilen, sağlıklı ve etkili iletişim kurabilen öğrenciler yetiştirmektir. Okul öncesinde öğrencilerin zihin ve dil gelişimi için sözcük hazinesini geliştirecek, onlara belli değerler ve davranışlar kazandıracak edebî türler, fonetik-semantik ilişkisini sağlıklı olarak çocukta algılayacak örnekler, Türkçe ders kitaplarında yer almalıdır. Alan uzmanları tarafından fonetik- semantik ilişkisi incelenmiş lirik özelliği ön planda olan halk şiiri örneklerinin ders kitaplarına konulması, bu bakımdan son derece önemlidir.

İlköğretimde görev yapan öğretmenlerin fonetik-semantik ilişkisini kavrayabilmeleri için Türkçe ders kitaplarında yer alması beklenen halk şiiri örnekleri, öğrencilerin duygu ve düşünce dünyalarının gelişmesini ve zenginleşmesini sağlayacaktır. Öğretmenlerin, öğrencilerin duygu ve düşünce dünyalarını zenginleştirecek kavramlar dünyasına girmeleri ancak fonetik-semantik ilişkili çalışmalarla tespit edilecek, sağlıklı örneklerin Türkçe ders kitaplarına girmesiyle mümkün olacaktır.

Fonetik-semantik ilişkisi sağlıklı kurulan şiir ve metin örneklerinden oluşan Türkçe ders kitapları öğrencilerin dil becerilerinin gelişmesini sağlayacaktır. İlköğretim Türkçe ders kitaplarında halk şiiri örneklerinin bulunması alan eğitimi açısından şüphesiz önemlidir. Öğrencilerin kendi kültürlerini tanımaları ve okuma zevki kazanmaları için, fonetik-semantik ilişkisinin kuvvetli olduğu tespit edilen halk şiiri örnekleri ile karşılaştırılmaları faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- AÇIK ÖNKAŞ, Nilgün, "Teaching Poetry in the Relationship of Phonetics and Semantics", **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, Volume 2, Issue 2, 2010.
- AKSAN, Doğan, **Halk Şiirimizin Gücü**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999.
- ALTAN, Abdulkadir vd., **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı-7**, MEB Yayınları, Ankara 2008.
- ALTAN, Abdulkadir vd., **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı-8**, MEB Yayınları, Ankara 2008.
- ALTINTAŞ, Güldane ve BURSALIOĞLU Yeliz, **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı-6**, Özgün Yayıncılık, Ankara 2006.
- COŞKUN, Mustafa, **Türkçenin Ses Bilgisi**, IQ Yayıncılık, İstanbul 2008.
- ÇER, Erkan, **Şiirde Fonetik-Semantik İlişkisinin İncelenmesi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2010.
- ELÇİN, Şükrü, **Folklor ve Halk Edebiyatının Milli Birliğin Oluşmasındaki Rolü**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1986.
- EROL, Abdullah vd., **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı-6**, MEB Yayınları, Ankara 2007.
- FLAKOWSKI, Jankovic Martina, **Klangstrukturen und inhaltliche Aussage in lyrischer Dichtung-Untersuchungen zur Phonostilistik-Theoretische Grundlagen und praktische Analyse**, Frankfurt am Main 1993.

-
- KAPULU, Ahmet vd., **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı-6**, Koza Yayıncılık, Ankara 2007.
- KARADAĞ, Metin, **Türk Halk Bilimi İncelemeleri**, Alem BasımYayın, Balıkesir 1994.
- KURT, Mustafa vd., **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı-8**, Batu Yayıncılık, İstanbul 2008.
- KURT, Mustafa vd., **Ortaöğretim Türk Edebiyatı-9**, MEB Yayınları, Ankara 2007.
- KURT, Mustafa vd., **Ortaöğretim Türk Edebiyatı-11**, MEB Yayınları, Ankara 2009.
- KURT, Mustafa vd., **Ortaöğretim Türk Edebiyatı-12**, MEB Yayınları, Ankara 2009.
- TÜRKMEN, Yeşim, **Lirik Şiirlerdeki Sözcük ve Söz Gruplarının Anlamlarıyla Sesleri Arasındaki İlişkinin ve Kavramlaştırmanın Türkçe Eğitimindeki Yeri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2010.
- YANGIN, Banu vd., **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı-7**, Pasifik Yayınları, Ankara 2007.
- YILAR, Ömer , **Halk Bilimi ve Eğitim**, Pegem A Yayıncılık, Ankara 1997.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/2 Spring 2011